

УДК 811.161.2'367.622.15

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНЕ РОЗМЕЖУВАННЯ ВІДДІЄСЛІВНИХ СПІЛЬНОКОРЕНЕВИХ РІЗНОСУФІКСАЛЬНИХ ІМЕННИКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Колібаба Л. М.

У статті досліджено функціонально-семантичну взаємодію віддієслівних іменників – назв опредметненої дії, опредметненого процесу та опредметненого стану в сучасній українській мові, представлено порівняльний аналіз найуживаніших спільнокореневих різносуфіксальних девербативів із тотожним словотвірним значенням, визначено їхні семантичні розбіжності та сфери функціонально-стильового вживання.

Ключові слова: віддієслівний іменник, дієслово, суфікс.

В статье исследовано функционально-семантическое взаимодействие отглагольных существительных – имён действия в современном украинском языке, представлен сравнительный анализ самых употребляемых общекорневых разносуффиксальных девербативов с тождественным словообразовательным значением, определены их семантические расхождения и сферы функционально-стилевого употребления.

Ключевые слова: отглагольное существительное, глагол, суффикс.

The article is devoted to researching of functionally-semantic interaction of verbal nouns – the names of action in the modern Ukrainian language. The comparative analysis of verbal nouns with an identical word-formation meaning, but different suffixes is presented, their semantic divergences and spheres of their functionally-stylistic usage are determined.

Key words: verbal noun, verb, suffix.

У сучасній українській мові функціонує значна кількість спільнокореневих віддієслівних іменників (ВДІ) зі спільним словотвірним значенням опредметненої дії, опредметненого процесу чи опредметненого стану, але різними словотвірними суфіксами, що слугують для його вираження: *вибухання* – *вибух*, *відкривання* – *відкриття*, *лічення* – *лічіння* – *лічба*, *булькання* – *булькіт*, *булькотання* – *булькотіння* – *булькіт*, *вибирання* – *вибір*, *оглядання* – *огляд*, *бігання* – *біг* – *біганина*, *ловіння* – *ловлення* – *лови* – *ловля*, *цокотання* – *цокотіння* – *цокотня* – *цокотнява* – *цокотнеча* – *цокіт*, *диференціювання* – *диференціація* тощо. Одночасне вживання в мові спільнокореневих різносуфіксальних ВДІ з тотожним словотвірним значенням вважають прикладом загального й постійного мовного явища – асиметрії між планом змісту та планом вираження [1, с. 118].

Актуальність проблеми функціонально-семантичної взаємодії спільнокореневих різносуфіксальних девербативів із тотожним словотвірним значенням зумовлена тим, що в мовознавстві питання про статус спільнокореневих слів, які цілком або частково збігаються за значенням, але мають різні словотвірні афікси, дотепер залишається дискусійним. Ці одиниці кваліфікують по-різному: як лексичні варіанти [5, с. 88], морфологічні варіанти [8, с. 100], словотвірні варіанти [14, с. 39], словотвірні синоніми [7, с. 21–22; 12; 17; 1, с. 117] тощо. Проте якщо враховувати не тільки їхнє лексико-словотвірне значення, а й інші ознаки – стилістичні особливості та сферу функціонування, то не знайдемо жодного ВДІ, який би цілком дублював інший, спільнокореневий. Передаючи спільне словотвірне значення, такі лексеми не можуть вільно взаємозамінюватися, оскільки відрізняються частковими, конкретизованими семантико-стилістичними відтінками, зумовленими наявністю того чи того суфікса. Мета нашої статті – проаналізувати функціонально-семантичну взаємодію найуживаніших у сучасній українській мові спільнокореневих різносуфіксальних віддієслівних іменників із тотожним словотвірним значенням опредметненої дії, опредметненого процесу та опредметненого стану, указати на їхні семантичні розбіжності та визначити сфери функціонально-стильового вживання.

Іменники – назви опредметненої дії, опредметненого процесу чи стану в українській мові утворені за багатьма словотвірними типами (у деяких дослідників – словотвірними моделями [11]) за допомогою питомих слов'янських суфіксів *-нн¹*, *-тт-*, *-ю-*, *-б-/об-*, *-іт-*, *-н-*, *-неч-*, *-няв-*, *-нин-*, *-ок-*, *-от-*, *-в-/тв-*, *-ств-/цтв-/ництв-*, *-оц-*, а також суфіксів іншомовного походження, зокрема таких, як *-аці-*, *-ізаці-/изаці-*, *-фікаці-*, *-аж-*, *-ур-*, *-ад-*. Усі згадані іменникові суфікси в структурі ВДІ виконують спільну функцію – транспозицію дієслівних основ в іменникові, а протиставляючись один одному, вони відрізняються семантикою основ-мотиваторів, до яких приєднуються, значеннєвими відтінками, експресивністю та стилістичною спеціалізацією.

Найвиразніше семантику опредметненої дії, опредметненого процесу та опредметненого стану передають ВДІ на *-ння*. Словотвірна структура цих девербативів, за визначенням Л. О. Родніної, “належить до найбільш струнких і прозорих у словотвірній системі”² [13, с. 76]. На тлі віддієслівного словотвірного типу із суфіксом *-нн-* як найбільш дієслівного та найпродуктивнішого в сучасній українській мові виразно постає семантична специфіка спільнокоренових девербативів, утворених за іншими словотвірними типами. Саме тому пропонуємо порівняльний функціонально-семантичний аналіз спільнокоренових ВДІ на *-ння* та ВДІ з іншими словотвірними суфіксами³:

1. Словотвірні типи ВДІ із суфіксами *-нн-* і *-к-*: *вирубвання – вирубка, висаджування – висадка, доставляння – доставка, обробляння – обробка, паркування – парковка, переробляння – переробка, розчищення – розчищення – розчистка* й под. Уживання в сучасній українській літературній мові ВДІ на *-ка* із семантикою опредметненої дії (опредметненого процесу чи опредметненого стану) продовжує залишатися однією з проблем словотвірної норми. Ці утворення, на думку деяких дослідників, є старими, “прижилими” [6, с. 62] кальками, що міцно увійшли до українського лексикону й сприймаються вже як питомі слова. Їхнє використання пояснюють спорідненістю української та російської мов. Значна частина ВДІ з суфіксом *-к-* на зразок *блокіровка, браковка, буксировка, гравіровка, оцинковка, промивка, стажировка* була прямими лексичними запозиченнями з російської мови, що вживалися паралельно з питомими дериватами української мови на *-ння*, а нерідко навіть витісняли їх з ужитку.

Сьогодні простежуємо виразну тенденцію до заміни ВДІ на *-ка* з семантикою опредметненої дії (опредметненого процесу чи опредметненого стану) іменниками з нульовим суфіксом або на *-ння*. Зважаючи на вільне утворення іменників на *-ка* від обох видових форм дієслів російської мови, під час їхнього перекладу рекомендовано звертати увагу на видові ознаки твірного дієслова. Іменник, утворений від дієслова недоконаного виду (НДВ) потрібно вживати з формантом *-(а)нн-*, який зберігає імперфективний суфікс дієслівної основи, а тому спроможний найкраще передати значення протяжної, тривалої, розгорнутої в часі дії чи процесу. Якщо твірне дієслово НДВ є потенційно граничним, тобто позначає дію, яка прагне логічного завершення, досягнення певного результату, нормативним також є вживання відповідного іменника з формантами *-(і)нн-* чи *-(е)нн-*, тому що в таких іменників значення процесності послаблюється. Якщо ж іменник утворено від дієслова доконаного виду (ДВ), потрібно вживати український відповідник із нульовим суфіксом як ознакою результативності.

2. Словотвірні типи ВДІ із суфіксами *-нн-* і *-ю-*: *вибирання – вибір, добирання – добір, доглядання – догляд, захищення – захищення – захист, зневажання – зневага, напружування – напруга, переглядання – перегляд, підрізування – підріз,*

¹ Суфікси від дієслівних іменників у статті оформлено за графічним принципом.

² Ідеться лише про ті ВДІ, значення яких цілком збігаються зі значенням дієслів-мотиваторів і не ускладнені семантичними зрушеннями та природженнями.

³ ВДІ дібрано зі “Словника української мови” в 11 томах (К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. I–XI.), “Інверсійного словника української мови” (К. : Наукова думка, 1985. – 812 с.), “Великого тлумачного словника сучасної української мови” (К. ; Ірпінь, 2005. – 1728 с.), “Українського орфографічного словника” (К. : Довіра, 2009. – 1011 с.) та проілюстровано прикладами з художньої літератури, наукових текстів, документів офіційно-ділового стилю, публіцистики й мережі Інтернету. Послідовність аналізу девербативів різних словотвірних типів зумовлена їхньою продуктивністю та походженням словотвірних формантів в сучасній українській мові.

підсівання – підсів, розподіляння – розподілення – розподіл тощо. Розмежування цих девербативів відбувається за ознакою “процесність – результативність”. Деривати із суфіксом *-нн-* чітко й виразно передають значення дій та станів процесного характеру, тобто протяжних у часі, тоді як лексеми з нульовим суфіксом указують на результативність дії, унаслідок чого частина девербативів із нульовим суфіксом набула предметно-результативних значень і вийшла за межі словотвірної категорії предметних значень дієслівних предикатів. Пор.: Вони [члени екологічної ради] домовилися у рамках міського комунального підприємства “Декоративні культури” створити ще одну структуру з трьох осіб, які б опікувалися виключно **догляданням**, прибиранням та розчищенням дендропарку (Новини Полтавщини); Через неправильний **догляд** суха шкіра стає надмірно чутливою не тільки до метеорологічних чинників, але і до звичайних косметичних препаратів (stylesvit.info).

3. Словотвірні типи ВДІ із суфіксами *-нн-* і *-тт-*: *відкривання – відкриття, набування – набуття, перекивання – перекивання, підшивання – підшиття, проривання – прориття, розбивання – розбиття* та ін. Функціональна відмінність спільнокореневих ВДІ на *-ння* і *-ття* полягає в переданні видових значень дієсловомотиватора: ВДІ з формантом *-нн-* відображають семантику НДВ, пор: *прати* → *прання*, *розбивати* → *розбивання*, *підшивати* → *підшивання* та ін., ВДІ на *-ття* співвідносні з дієсловами обох видів і залежно від їхніх видових характеристик позначають або узагальнену, абстраговану, розгорнуту в часі дію (*перекивати* → *перекивання*, *набувати* → *набуття*), або тяжіють до позначення результативних значень ДВ (*перекинути* → *перекивання*, *відкрити* → *відкриття*, *набути* → *набуття*). Пор.: Під впливом випасу рослинність пісків дуже змінюється, причому не стільки від поїдання рослин, скільки від **розбивання** піщаного ґрунту копитами (Г. Білик); Ярослав ще вагався. Кинувся б назад, у січу, але звідти не долинали нічого заохотливого. ... Розгором і **розбиття!** (П. Загребельний). За умови похідності від дієслів того самого виду ВДІ з названими суфіксами можуть взаємозамінюватися. Напр.: Аналіз змісту вказаного акту, способу його схвалення та визначений у ньому порядок **набування** чинності дозволяє зробити наступні висновки... (Ua-reporter.com); Про затвердження та **набуття** чинності галузевих виробничих норм ГБН Г.1-218-182:2011 “Ремонт автомобільних доріг загального користування. Види ремонтів та переліки робіт” (Із законодавчого тексту).

4. Словотвірні типи ВДІ із суфіксами *-нн-* і *-б-/об-*: *гуляння – гульба, ділення – дільба, лічення – лічіння – лічба, молотіння – молочення – молотьба, плавання – плавба, сіяння – сівба, служіння – служба, стріляння – стрільба, ходіння – ходьба* й под. Частина віддієслівних утворень із згаданими суфіксами не має лексико-семантичних відмінностей і може взаємозамінюватися, пор.: *ворожіння – ворожба, лічення – лічба, сіяння – сівба*. Напр.: На перший і другий святий вечір, на Новий рік обов’язковим був ритуал миття у воді, обкурювання, **ворожіння** на вузлі (Україна і світ); Обрядова трапеза супроводжується святковою **ворожбою** (Україна і світ). Проте інші ВДІ з формантами *-нн-* та *-б-/об-* розрізняються активністю вживання (іменники *голосьба, гульба, дільба, рійба, тужбата* ін. перейшли до розряду рідковживаних і сприймаються як застарілі), сферою функціонування (деривати на *-ба* вживаються здебільшого в розмовному мовленні), різними додатковими лексичними значеннями за умови одного-двох спільних значень (напр. *молотьба, сівба* – “час виконання дії”) або можуть мати зовсім відмінні значення (*різання* – дія за значенням *різати* 1–7, 10–13 та *різьба* – 1) мистецтво вирізування малюнка, візерунка на якому-небудь твердому матеріалі; 2) малюнок, візерунок, вирізаний на якому-небудь твердому матеріалі; 3) *техн.* гвинтова канавка на циліндричній або конічній поверхні чого-небудь [СУМ, т. VIII; с. 572]).

5. Словотвірні типи ВДІ із суфіксами *-нн-* та *-іт-*: *бренькання – бренькіт, булькання – булькіт, гавкання – гавкіт, гаркання – гаркіт, ойкання – ойкіт, рвякання – рвякіт, тенькання – тенькіт* та ін. Подібно до ВДІ на *-ння* ВДІ на *-іт* позначають тривалу повторювану дію в аспекті перебігу. Проте другі мають виразне синкретичне значення, називаючи не лише дію, а й її результат – звуки, що супроводжують цю дію. Пор.: ... **Гавкання** собак, автоматні черги, тупіт кованих чобіт об бруківку (День); Він [вовк] собачати не боїться. Не любить **гавкоту** його (П. Глазовий). Девербативи із суфіксом *-іт* передають негативний конотативний відтінок, а тому функціонують здебільшого в розмовному мовленні та художній літературі.

6. Словотвірні типи ВДІ із суфіксами *-нн-* і *-н-*, *-нин-*, *-неч-*, *-няв-*: *бігання* – *біганина*, *грюкання* – *грюканина*, *гуляння* – *гульня*, *ляскання* – *ляскотнеча*, *метушіння* – *метушня*, *пискотіння* – *пискотнява*, *різання* – *різня* – *різанина*, *скрекотання* – *скрекотнява*, *стріляння* – *стрілянина*, *стукотіння* – *стукотня* – *стукотнеча* – *стукотнява*, *тупотіння* – *тупотнеча* – *тупотнява*, *хитання* – *хитанина*, *штовхання* – *штовханина*, *шукання* – *шуканина* тощо. Найістотнішим у розмежуванні дериватів із суфіксами *-нн-* та *-н-*, *-нин-*, *-неч-*, *-няв-* є те, що останні, крім свого основного значення тривалої, інтенсивної, багаторазової, повторюваної, часто нестримної та хаотичної дії, мають також негативно-оцінне стилістичне забарвлення, указуючи на сукупність мікродій та їхню негативну оцінку, і вживаються здебільшого в розмовному мовленні та художній літературі, пор.: ... *жахлива літня ніч, заграва пожеж, крики і плач людей, біганина і метушіння, дикий рев корів...* (День); *Ні для кого в Україні не стало сенсацією те, що за кілька тижнів до президентських виборів активізувалася метушня навколо боротьби з корупцією та організованою злочинністю* (День). ВДІ з суфіксами *-нн-*, *-н-*, *-нин-*, *-неч-*, *-няв-* розрізняються ступенем експресивності: він високий в іменників із суфіксами *-неч-* та *-няв-*, невисокий – в іменників із суфіксом *-н-* та *-нин-* і зовсім неприйнятний іменникам із суфіксом *-нн-*. Пор.: *Перші роки української незалежності минули під невгамовне стукотіння порожніх пластикових пляшок по столичній бруківці* (Україна молода); ... *в ярах не вгавала катівська стукотнява кулеметів* (П. Загребельний); *І почнеться товкотнеча, гуркотнеча, клопотнеча, біганина, штовханина, шарпанина, грюканина, цокотнеча, стукотнеча, колотнеча, стусанина, всі – у шері, ну і днина!* (Александр Рода Рода, переклад М. Фішбейна).

Уживання в сучасній українській літературній мові лексем на зразок *біготня*, *хідня* й под. порушує словотвірну норму, оскільки ці девербативи є кальками відповідних ВДІ російської мови. Замість них потрібно вживати спільнокореневі ВДІ з синонімічними афіксами, пор.: замість *біготня* – *бігання*, *біганина*; замість *хідня* – *ходіння* тощо.

7. Словотвірні типи ВДІ із суфіксами *-нн-* та *-аці-*, *-ізаці-* / *-изаці-*: *диференціювання* – *диференціація*, *комп'ютеризування* – *комп'ютеризація*, *структурування* – *структуризація*, *консервування* – *консервація*, *культивування* – *культивація*, *нівелювання* – *нівеліація*, *орнаментування* – *орнаментация*, *поетизування* – *поетизація*, *публікування* – *публікація*, *реанімування* – *реанімація*, *регулювання* – *регуляція*, *руйнування* – *руйнація* та ін. Порівняння функціональних характеристик суфіксів слов'янського й іншомовного походження свідчить про семантичну близькість або ідентичність значень ВДІ. Семантичну еквівалентність спостерігаємо між українським суфіксом *-нн-* та іншомовними *-аці-*, *-ізаці-* / *-изаці-*. Відношення повної ідентичності вказаних суфіксів притаманне девербативам із семантикою тривалої дії, що функціонують у спеціальній та загальнонауковій термінологічній сфері. Напр.: *Культивування лікарських рослин любистку, нагідків, рути, конвалії, лілії у квітниках біля хати було загальнопоширеним явищем* (Науковий світ); *У передпосівний обробіток ґрунту входять: раннє боронування з обов'язковим вирівнюванням зябу, культувація і коткування* (3 наукової літератури); *Українська православна церква Київського патріархату звинувачує представників УПЦ Московського патріархату в причетності до руйнування історичних пам'яток, зокрема, в'їзної брами у Києво-Печерській Лаврі* (Українська правда); *Тереблянська оздоровниця потребує негайного реанімування* (Закарпаття онлайн); *Сучасні концепції судової реформи: руйнація чи реанімація судової системи?* (Правовий тиждень).

Однак, на відміну від ВДІ на *-ння*, у семантиці девербативів на *-ація* ознака тривалості, протяжності дії в часі виражена нечітко. За спостереженнями О. Г. Муромцевої, утворення на *-ація*, як предметніші за значенням, із слабкіше вираженою процесністю, виявилися придатнішими для обслуговування спеціальних сфер словникового складу мови [9, с. 86], зокрема науково-технічної термінології. Унаслідок переважання в семантиці ВДІ на *-ація* предметного компонента вони спроможні передати широку гаму додаткових значеннєвих відтінків, на рівні яких виходять за межі словотвірної категорії опредметнених значень дієслівних предикатів.

На думку Г. В. Чернецької, девербативи на *-ння* та *-ація*, *-ізація* / *-изація* взагалі не можуть перебувати в конкурентних відношеннях, оскільки реалізують різні

словотвірні значення: називаючи опредметнену дію (опредметнений процес), ВДІ з суфіксами *-ння* “не можуть мати значення ”процес наділення властивістю, названою твірною основою”, що властиве лише дериватам на *-ація, -ізація / -изація*” [16, с. 10].

Специфічність словотвірного значення девербативів із формантами *-аці-, -ізаці- / -изаці-*, як наголошує Т. А. Коць, забезпечує їм високу активність у словотворенні 90-х років ХХ ст. Екстралінгвальний чинник активізації зазначеного словотвірного типу потрібно вбачати в глобальності та масштабному поширенні сучасних суспільних процесів і явищ та адекватному передаванні їх похідними із суфіксами *-аці-* (домінація, індексація, конвертація, сертифікація тощо); *-ізаці- / -изаці-* (екологізація, еротизація, жебракізація, іконізація, інформатизація, криміналізація, наркотизація й под.) [8, с. 138].

Висока продуктивність у сучасному словотворенні іншомовних словотвірних типів із формантами *-аці-, -ізаці- / -изаці-*, за переконанням О. А. Стишова, “є виявом того, що в дериваційних процесах аналізованого періоду досить помітною є тенденція до європеїзації чи, за іншою термінологією, до інтернаціоналізації словотвірних типів, ... що виявляється в зростанні активності як твірних основ, так і афіксальних морфем, що мають загальноєвропейський або ширше – інтернаціональний характер. Аналогічні явища спостерігаються й в інших слов'янських мовах...” [15, с. 132].

Склад ВДІ з формантами *-аці-, -ізаці- / -изаці-* на сучасному етапі розвитку української мови поповнюється новими одиницями (*глобалізувати* → *глобалізація*, *легітимізувати* → *легітимізація*, *мінімізувати* → *мінімізація*, *релаксувати* → *релаксація* та ін.), причому згадані форманти дедалі активніше приєднуються до українських дієслівних основ, пор.: *руйнуція, поетизація, жебракизація* тощо. Такі девербативи відрізняються від ВДІ з функціонально тотожним формантом *-нн-* (*руйнування, поетизування, жебракування*) вказівкою на масштабність позначеної ними дії, а тому вживаються для передавання грандіозності певної події чи явища та мають експресивне забарвлення.

Особливістю творення нових іменників словотвірних типів із суфіксами *-аці-, -ізаці- / -изаці-*, на відміну від творення ВДІ на *-ння*, є перебудова мотиваційних відношень: пропускання в словотвірному ланцюжку “іменник, прикметник → відіменне дієслово → віддієслівний іменник” дієслівної ланки, напр.: *бартер* → *бартеризація*, *валюта* → *валютизація*, *інформатика* → *інформатизація* та ін. Це явище в мовознавстві кваліфікують як через ступеневе творення [2, с. 17–18; 18, с. 141; 3, с. 10; 4], тобто творення слів за наявними в мові словотвірними типами, без опертя на системні твірні основи.

Останнім часом у зв'язку з намаганням надати термінотворенню національної ідентичності у ВДІ рекомендовано використовувати суфікс *-нн-* замість формантів іншомовного походження *-аці-, -ізаці- / -изаці-*.

12. Словотвірні типи ВДІ із суфіксами *-нн-* і *-фікаці-*: *електрифікування* – *електрифікація*, *кваліфікування* – *кваліфікація*, *класифікування* – *класифікація*, *кодифікування* – *кодифікація*, *модифікування* – *модифікація*, *персоніфікування* – *персоніфікація* тощо. Словотворчий формант *-фікаці-* у структурі ВДІ вказує на: масштабність позначуваної дії (*радіофікація, електрифікація, газифікація*), безпосередній виробничий процес (*нітрифікація, гуміфікація*), кінцевий результат дії (*фальсифікація, містифікація, нуліфікація*) та ін. Основною сферою функціонування таких ВДІ є переважно науково-технічна термінологія, пор.: *Імобілізовані інгібітори (сповільнювачі) нітрифікації* (окислення аміаку) можуть бути введені до складу мікрокапсул для сечовини (З наукової літератури); *Усіх, причетних до судового фарсу, тобто усіх свідків і учасників фальсифікації, знищували: і слідчих, і суддів, і керівників уряду...* (Віче); *Електрифікація, теплофікація і газифікація житла ... істотно зменшили масштаби домашньої праці* (Науковий світ).

13. Словотвірні типи ВДІ із суфіксами *-нн-* та *-аж¹*: *дублювання* – *дубляж*, *інструктування* – *інструктаж*, *масажування* – *масаж*, *монтування* – *монтаж*, *тренування* – *тренаж* тощо. Іншомовний формант *-аж* вживається здебільшого як

¹ Словотвірні типи з суфіксами *-ок, -от-, -в- / -тв-, -ств- / -цтв- / -ництв-, -ощ-, -ур-, -ад-* у статті не залучено до аналізу, бо в сучасній українській мові вони опинилися на периферії віддієслівного словотворення.

функціональним аналогом питомого українського суфікса *-нн-*, пор.: *Головний захист нашого організму від низьких температур – загартування, тобто постійне тренування пристосованих механізмів* (Із наукової літератури); *У дослідженнях уведено нову форму фізичної підготовки курсантів ВВНЗ технічного профілю – тренаж, який проводиться щоденно крім неділі протягом 30 хвилин через 5–10 хвилин після закінчення аудиторних занять* (Із наукової літератури). Девербативи із суфіксом *-аж* (*інструктаж, тренаж, пілотаж, шпіонаж* та ін.), подібно до ВДІ на *-ння*, передають активну фізичну незавершену дію і вживаються переважно в галузі виробництва, науки та техніки. Напр.: *Якщо зупинилося серце й дихання, потрібно застосувати непрямий масаж серця і штучне дихання* (З підручника анатомії); *Ця невелика, проста за технікою пілотажу, мобільна і витривала машина [літак АН-2] працює в небі вже багато років* (Науковий світ).

Іноді девербативи на *-ння* та *-аж* ідентичні в одному значенні й відмінні в іншому. Наприклад, іменники *дублювання* і *дубляж* збігаються лише в значенні “заміна текстової частини звукового фільму перекладом на іншу мову” [СУМ, т. V, с. 430], тобто як терміни кіно, тоді як інші значення в них не збігаються. Зокрема, зі значенням “копіювати когось, щось” може вживатися лише іменник *дублювання*.

Отже, активне функціонування в сучасній українській мові спільнокореневих різносуфіксальних ВДІ – назв опредметненої дії, опредметненого процесу чи опредметненого стану є характерною ознакою її інтелектуалізації, оскільки за особливостями семантики та сферою використання ці назви належать до книжної лексики. Проте відношення між такими ВДІ неоднакові: одні з них пов’язані рівноправними відношеннями, інші – конкурентними. Унаслідок конкуренції одні ВДІ відійшли на периферію мовного вжитку, інші, навпаки, використовують активніше.

Передаючи те саме словотвірне значення, спільнокореневі різносуфіксальні ВДІ не можуть вільно взаємозамінюватися, оскільки відрізняються частковими, конкретизованими семантико-стилістичними відтінками, зумовленими наявністю того чи того суфікса. На нашу думку, це дає підстави кваліфікувати спільнокореневі різносуфіксальні ВДІ з тотожним словотвірним значенням як словотвірні суфіксальні синоніми. Кожен суфікс має своє функціональне “навантаження”, яке спричиняє його поєднання лише з певним колом дієслівних основ.

Домінантне місце у вираженні словотвірного значення “опредметнена дія, опредметнений процес чи стан” посідають девербативи з питомим суфіксом *-нн-* та формантами іншомовного походження *-аці-*, *-ізаці-* / *-изаці-*. Для останніх характерна функціонально-стильова динаміка, що виявляється у виході їх за межі книжного вжитку. Зростання загальної кількості ВДІ з іншомовними основами зумовлене переважно черезступеневим творенням ВДІ, тобто безпосередньо від іменників.

На противагу стилістично нейтральним ВДІ із суфіксом *-нн-* ВДІ з суфіксами *-н-*, *-нин-*, *-неч-*, *-няв-*, *-ім-* вирізняються своїм стилістичним маркуванням.

Загалом розмежування ВДІ із семантикою опредметненої дії, опредметненого процесу чи опредметненого стану в сучасній українській мові відбувається за двома ознаками: семантичною (за ступенем вираження процесного значення й розширенням у зв’язку із цим семантичної структури ВДІ) та стилістичною (за відсутністю / наявністю експресивного забарвлення й необмеженою / обмеженою сферою функціонування).

Література

1. Безпояско О. К. Морфеміка української мови / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська. – К., 1987. – 211 с.
2. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Труды Московского ин-та истории, философии и литературы. – М., 1939. – Т. V. – С. 17–18.
3. Віняр Г. М. Словотворчі тенденції в сучасній українській мові (на матеріалі усного і писемного мовлення 80-х – початку 90-х років XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Віняр Г. М. – Дніпропетровськ, 1992. – 16 с.
4. Городенська К. Г. Системна словотвірна співвіднесеність і реальне утворення дієслів та іменників / К. Г. Городенська // Лінгвістика : зб. наук. праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – Вип. 1. – С. 135–140.

5. Дідківська Л. П. Словотвір, синонімія, стилістика / Л. П. Дідківська, Л. О. Родніна. – К., 1982. – 170 с.
6. Клименко Н. Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
7. Ковалик І. І. Питання словотворчої омонімії і синонімії в сфері іменників слов'янських мов / І. І. Ковалик // Питання слов'янознавства. – Львів, 1962. – С. 5–26.
8. Коць Т. А. Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі / Т. А. Коць. – К. : Логос, 2010. – 303 с.
9. Муромцева О. Г. Іншомовні елементи як засіб словотворення в українській літературній мові II пол. XIX – поч. XX ст. / О. Г. Муромцева // Українське мовознавство. – 1985. – № 13. – С. 83–89.
10. Олексенко В. П. Словотвірні категорії суфіксальних іменників : монографія / В. П. Олексенко. – Херсон : Айтлант, 2001. – 240 с.
11. Пінчук О. Ф. Словотвірна структура віддієслівних іменників сучасної української літературної мови / О. Ф. Пінчук // Морфологічна будова сучасної української мови. – К. : Наукова думка, 1975. – С. 35–83.
12. Роднина Л. А. Словообразовательная синонимика имен существительных в современном украинском языке : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.661. “Языки народов СССР (украинский язык)” / Л. А. Роднина. – К., 1970. – 27 с.
13. Родніна Л. О. Відображення словотвірної системи сучасної української мови у Словнику української мови / Л. О. Родніна // Слово і фразеологізм у словнику. – К., 1980. – С. 70–83.
14. Симоненко Л. О. Формування української біологічної термінології / Л. О. Симоненко. – К., 1991. – 152 с.
15. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) / О. А. Стишов. – К : Пугач, 2005. – 388 с.
16. Чернецкая А. В. Функции иноязычных ресурсов в словообразовательной системе украинского языка : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 “Языки народов СССР (украинский язык)” / А. В. Чернецкая. – К., 1983. – 23 с.
17. Щербатюк Г. Х. Общекорневые имена прилагательные в современном украинском литературном языке : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 “Украинский язык” / Г. Х. Щербатюк. – К., 1974. – 24 с.
18. Янко-Триницкая Н. А. К образованию новых слов трудоустройство – трудоустроить / Н. А. Янко-Триницкая // Вопросы культуры речи. – М. : Изд-во Академии наук СССР, 1961. – С. 127–144.